

2-САБАҚ

АКАДЕМИЯЛЫҚ ЖАЗЫЛЫМ ЖӘНЕ СТИЛЬ ТҮРЛЕРІ

Тілдік қарым-қатынас өзара байланыс жасау мақсатында құрылатыны белгілі. Осы орайда қарым-қатынасқа түсуші өз мақсаты мен міндетіне қарай белгілі бір стиль түрін таңдайды. Тілді терең білу – оның барлық стильдерін игеру. Тілдегі осындай стильдердің қызметінің арқасында тіл байып, мәнерленіп, түрленіп отырады. Егер жазушы да, публицист те, ғалым да ортақ бір ғана мәнермен, бірдей құрылымдар мен тіл байлықтарын қолдана отырып жазса, әрине, тілдің өзіндік көркемдігі, ерекшелігі, мәнері, байлығы көрінбес еді. Тіл стильдері тілдің байлығы ғана емес, оның өзіндік заңдылығы да. Себебі тіл стильдері тіл дамуымен бірге жүздеген жылдар бойы қалыптасады. Олар тілдің өзіндік ерекшелігін, мүмкіншілігін анықтайды.

Стиль – өмірдің белгілі бір саласында қолданылып, тарихи қалыптасқан тілдік құралдардың жүйесі, ол белгілі бір қатынастың түрінде тілдік бірліктерді сұрыптап пайдалану арқылы ойды жеткізудің көрінісі. Тіл білімінде стильдің бес түрі қолданылады: *ауызекі, публицистикалық, әдеби, ғылыми, ресми іс-қағаздар*.

Ауызекі сөйлеу стилі адамдардың бір-бірімен күнделікті қарым-қатынасында қолданылады. Ол күнделікті қарым-қатынас тілі болса да, стильдердің негізгі жүйесін құрайды. Ауызекі сөйлеу стилінің өзіне тән ерекшелігі алдын-ала дайындықты қажет етпейді, адамдар өз ойын еркін жеткізеді, сөйлеу тақырыбына сай тұрмыста жиі қолданылатын сөздермен сөз тіркестері қолданылады. Мысалы:

- *Қалайсың? Денсаулығың жақсы ма?*
- *Жақсы. Өздерің қалайсыңдар?*
- *Жақсымыз. Астанаға кетті деп естіп едім, қашан келдің?*
- *Өткен аптада келгем.*

Ауызекі сөйлеу стилінің өзіне тән белгілері:

- бейресмилік;
- сөйлеудің еркіндігі;
- сөйлеу қарым-қатынасының экспрессивтілігі;
- тілдік тәсілдерді сұрыптаудың қажетсіздігі;
- сөйлеудің автоматтығы;
- сөйлеудің мазмұны: қарапайымдылық.

Көркем әдебиет стилі – көркем шығармалардың тілі. Көркем әдебиет тілінде сол ұлт тілінің барлық байлығы еркін қолданылады. Тіл көркем шығармаларда ерекше эстетикалық қызмет атқарады. Көркем шығарманы жазу барысында жазушы адам бейнесі, табиғат көрінісі, қимыл, іс-әрекет сияқты түрлі әдебиеттік образдарды жасау үшін қажетті сөздерді талғап, ұқыптылықпен қолданады. Мысалы: *Еламан сең соққан балықтай сергелдеңге түскен жаны соқтықпалы өмірден соқпақ іздеп Шалқарға бет қойды (Ө. Нұрпейісов)*. Көркем әдебиет стилі проза, драма, поэзия жанрларын қамтиды. Шығармалардың тарихи, эпопея, роман, фантастикалық шығармалар, сатиралық туындылар т.б. деп бөлінуінің өзі бұл стиль түрінің күрделілігін көрсетеді.

Публицистикалық стиль (бұқаралық ақпарат құралдарының тілі) қоғамдық өмірдің алуан саласында, саяси, мәдени экономикалық қарым-қатынастар барысында қызмет етеді. Публицистикалық стильге газет, журнал, радио, теледидар, деректі фильмдер тілі жатады.

Публицистикалық стильдің диапазоны өте кең: саясат, идеология, философия, экономика, мәдениет, әлемдегі, қоғамдағы жаңалықтар мен өзгерістер т.б.

Публицистикалық стильдің негізгі мақсаты өмірдегі оқиғалар мен фактілерді бағалау, философиялық көзқарас тұрғысынан пайымдау мен түйін жасау болып табылады.

Публицистикалық стиль тілдің екі қызметін атқарады, бірі – хабар беру, екіншісі ықпал ету. Бұл стильдің жанрлары әр алуан болып келеді.

Деректеме, хабарлама жанрына: деректеме, интервью, пікір жатады.

Аналитикалық жанрларға бас мақала, мақала т.б. жатады.

Көркем-публицистикалық жанрға очерк, фельетон, репортаж, эссе жатады.

Мысалы: *XX ғасыр басындағы ұлт қайраткерлері мен зиялылары – шын мәнісінде халық қызметшілері. Осынау көсемдер шоғыры ішіндегі Сәкен Сейфуллин құбылысы – «Қазақты қазақ дейік, қатені түзетейік!», «Кеңсе істерін қазақ тілінде жүргізу керек!» деген дауылпаз дауысты ұлт патриоты, мемлекет қайраткері. Оның таңғажайып тұлғасында көшбасшылық, отаншылдық, ақындық, композиторлық, өнерпаздық, ұстаздық, шешендік, ғалымдық қабілет жарасым тапқан* («Егемен Қазақстан» газеті).

Ресми іс-қағаздар стилі, ресми стильге ресми құжаттың барлық түрі жатады: іскери, әкімшілік, заң шығарушылық, ресми кеңсе, іскери шешен сөз, әскери ресми құжат, заң, елшілік т.б.

Ресми-іс қағаздар стилінің ерекшелігі онда факті дәл көрсетіліп, бір ізбен, жүйелі жазуға айрықша мән беріледі. Өйткені іс қағаздары да, ресми құжаттар да ерекше қатынас жасау құралы болып саналады. Бұл стиль ел билеу, мемлекет жұмыстарын жүргізумен байланысты. Ресми құжаттарда қоғамдық-саяси лексиканың, әкімшілік терминдердің қолданылуы басым келеді. Ресми стильге жататын мемлекеттік құжаттар жанр және мазмұн жағынан әр түрлі болып келгенімен, олардың барлығына ортақ жалпы сипаты болады: белгілі бір қалыптасқан үлгіде, баяндау тәсілімен жазылады; ойдың логикалық жүйелілігін сақтау мақсатымен сөйлем күрделі құрылады.

Ресми-іскерлік стильдің жанрлары былай топтастырылады:

Заңнамалық: заң, қаулы, нормативті акт, ереже т.б.

Құқықтық: сот ережелері, айыптау хаттамалары, тінту т.б.

Әкімшілік: ереже, бұйрық, нұсқау, қызметтік хаттар.

Дипломатиялық: келісімшарт, нота, конвенсия, коммюнике т.б.

Іс қағаздары бейтарап тонмен, ресми түрде жазылуы керек, дегенмен де кейбір іс қағаздарында экспрессивті, эмоционалды бояуы бар тілдік құралдар да қолданылады. Мәселен, халықаралық ұйымдар мен жеке мекемелердің, белгілі қоғам қайраткерлерінің мүшел тойына арналған құттықтаулар. Құттықтау мәтіндерінің қайсысы болса да жігер, қуатқа толы жақсы тілектер айтылып, жылы сезіммен жазылады, сондықтан да онда эмоционалды бояулы сөздердің қолданылуы заңды құбылыс. Ресми-іс қағаздар тілінде кейде бір заттың я ұғымның атауы қолданылу орнына қарай әртүрлі аталады. Мысалы, адам деген сөз ресми құжаттарда - *азамат*, үйде - *ата-ана*, телефон станциясында - *абонент*, ательеде - *тапсырыс беруші*, шаштаразда – *клиент*, ауруханада - *науқас*, емделуші, шипажайда – *демалушы*, *тынығушы*, қоғамдық көлікте - *жолалушы*, кітапханада - *оқырман*, сауда орнында - *тұтынушы*, қызмет орнында - *маман*, *қызметкер*, т.б. болып айтылады. Яғни кез келген адам күнделікті өмірде белгілі бір әлеуметтік рөлді атқарады. Қарым-қатынас жағдайына қарай бір рөлден екіншісіне көшіп отырады.

Ғылыми стиль. Бұл стильдің пайда болуы ғылым мен техниканың дамуымен тікелей байланысты. Бұған әр салада жазылған ғылыми еңбектер жатады. Ғылыми стильде зерттеу объектісі болатын зат не құбылыс ғылыми негізде сипатталып, дәлелдеуді қажет етеді. Ал пікір дұрыстығын дәлелдеу үшін мұнда логика заңына, яғни дұрыс ойлау заңына сүйену қажет. Сондықтан ғылыми стильде логиканың маңызы ерекше.

Ғылыми стильдің лексикасындағы ерекшелік сөз тек өзінің негізгі мағынасында жұмсалады. Сөздің көп мағыналылығы, образдылығы мұнда аз кездеседі. Ғылыми салаларының ерекшеліктеріне қарай әр саланың арнайы термин сөздері болады. Сонымен бірге белгілі бір ғылымның саласында қолдану аясына байланысты жалпылама лексиканың кейбір сөздері термин сөзге айналады. Термин сөздер бір салаға ғана тән немесе сала аралық

терминдер болып бөлінеді. Ғылым ылғи алға басып дамып отыратыны белгілі. Ғылымның дамуымен бірге жаңа ұғымдар туып отырады.

Бұл стильдің негізгі ерекшелігі мұнда ой күрделі баяндалып, анықтама, дәлелдеме және формулаларға негізделуінде. Ғылыми стильдің басқа стильдерге қарағанда өзіндік ерекшелігі – нақтылық, объективтілік және қисындылық. Сонымен бірге әрбір ғылым саласының ерекшелігіне қарай баяндау тәсілінде де өзгешеліктер болады. Мысалы, қоғамдық ғылымдарда тіл еркін және мәнерлі қолданылады.

Ғылыми еңбектердің мазмұндық, ақпараттық, деректемелік формасын беретін жанрлық түрлері аз емес. Олардың қатарына мыналар жатады:

- академиялық еңбек, жеке ғылыми еңбектер, монография, мақала, диссертация, тезис, хабарлама, реферативтік-реферат, шолу, түйіндеме;
- анықтама-энциклопедия, энциклопедиялық сөздік, анықтама сөздік;
- ғылыми-бағалағыштық рецензия, пікір, сарапшы қорытындылары;
- ғылыми оқулық, оқу құралы, лекциялар жинағы оқулығы;
- ғылыми-әдістемелік, оқу құралдары, оқу жоспарлары.

Академиялық жазылым және ғылыми стиль. Жоғарыда аталған стильдердің ішінде ғылыми стиль академиялық жазылымға тән стиль болып есептеледі. Ғылыми жазылымды, ғылыми стильді меңгеру үшін академиялық жазылымды меңгеру қажет.

Академиялық жұмыстың тілі көпшілікке, мәселен, белгілі бір сала жөнінде терең білмейтін қарапайым оқырманға түсінікті болуы керек. Яғни студенттің эссесі экономикалық бағытта жазылғанымен, оны арнайы экономикалық білімі жоқ оқырман еркін түсіне алуы қажет. Сонымен, академиялық жазылым ғылыми-көпшілік стилінде жазылады. Ал таза ғылыми стиль немесе ғылыми-оқулық стилі нақты бір ғылым саласына бағытталып, осы саланың маманына ғана түсінікті тілде жазылуы мүмкін.

Сұрақтар:

1. Тілдің негізгі қызметі қандай?
2. Қазіргі қазақ әдеби тілінің қандай стильдік тармақтары бар?
3. Ауызекі сөйлеу тілі стилінің басқа стильдерден айырмашылығы қандай?
4. Публицистикалық стильдің өзіне тән қандай белгілері бар?
5. Көркем әдебиет стилінің басты ерекшеліктеріне не жатады?
6. Сізге көркем әдебиеттің қандай жанры ұнайды?
7. Ғылыми-көпшілік әдебиеттер стилінің қандай айырмашылығы бар?
8. Ресми-іс қағаздар стилі қандай жанрларға бөлінеді?
9. Ғылыми стильдің өзіне тән басты белгілері қандай?
10. Ғылыми стильдің лексикалық ерекшеліктеріне не жатады?
11. Ғылыми стильдің жанрлық түрлеріне не жатады?
12. Өз мамандығыңыз бойынша жазылған қандай ғылыми еңбектерді білесіз?
13. Академиялық жазылым мен ғылыми стильдің байланысы қандай?

Тапсырмалар:

1. Төмендегі мәтін үзінділерінің стилін анықтап, кесте бойынша сәйкестендіріңіз.

Стиль түрлері	Үзінділер
Ауызекі сөйлеу стилі	Міне, ұрланып басталып жапалақтай жауған қар мәңгілік сабырмен аспан астын түгел жаулап алған. Аспан деп, баяғы ұғыммен айтамыз, әйтпесе аспан жоқ, мың-миллион - сансыз қар көбелектер ғана бір-бірін қуа жарысып, ойына келгенін істейді (О.Бөкей).
Көркем әдебиет стилі	- Жеңешемнің ерітіп қойған майы суып қалар, тоқ етеріне көшелік, аға. Сізге қояр үш шартым бар.

	- Айт, айта ғой, шырақ. Қасқалдақтың қаны, адамның жаны емес шығар. - Біріншіден, көмекшілікке Аманжанды аламын. Ол - өте сенімді де мықты жігіт (О.Бөкей).
Публицистикалық стиль	Қышқылды жаңбыр - атмосфералық жауын-шашын түрлері. Қышқылды жауын-шашындар пайда болуының негізгі себебі, ауаның күкірт оксидімен ластануы болып табылады. Осындай жолмен көмірқышқыл газы мен азот оксидтерінің көмір қышқылы мен азот қышқылы түзіледі.
Ресми іс-қағаздар стилі	Ақтауда өткен үлкен форумда еліміздегі туризм саласын ілгерілету бағытында ауқымды жобалар ұсынылды. Әйтсе де осындай қаншама жоба жүзеге аспай, аяқсыз қалып жатады. Қазіргі таңда алыс-жақын шетелден келетін туристердің көңілінен шыға аламыз деп айту артық(Б. Байәділ).
Ғылыми стиль	1994 жылы №2 орта мектепке бардым. 2004 жылы мектепті үздік тәмамдап, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің «Журналистика» факультетіне түстім. 2008 жылы оқу орнын қызыл дипломмен бітірдім. Сол жылдың қыркүйек айынан осы күнге дейін «Алматы ақшамы» газетінде журналист қызметінде жұмыс істеймін.

2. Төменде берілген белгілердің қай стильге тән екенін ажыратыңыз.

өмірдегі оқиғалар мен фактілерді бағалау, талқылау	➔	
сөз тек өзінің негізгі мағынасында жұмсалады, анықтама, дәлелдемеге негізделеді	➔	
сөйлеу қарым-қатынасының экспрессивтілігі, дайындықсыз сөйлеу	➔	
белгілі бір қалыптасқан үлгі қолданылады әкімшілік терминдер қолданылады	➔	

3. Мәтін үзіндісін оқып, стилін анықтаңыз.

Антропокалық факторлар дегеніміз – айнала қоршаған ортаға тигізетін адам баласы іс-әрекетінің тікелей немесе жанама әсері. Адам баласы өзінің материалдық игілігі үшін табиғат байлықтарын игеруге мәжбүр болады. Нәтижесінде ірі кешендер, өнеркәсіп, зауыт, кен байыту, автокөліктер, ауыл шаруашылығы салалары дами түседі. Ал олардан бөлінетін зиянды әр түрлі газдар, қалдықтар, лас сулар, химиялық зиянды қосынды заттар айнала қоршаған ортаға түседі. Зиянды заттардың көпшілігі табиғатта айналымға түспей, жинақталып бүкіл тіршілікке кері әсерін тигізеді. Яғни атмосфера ауасының ластануы, су айналасының бұзылуы, жердің құнарсыздануы, қуаңшылық, өзен-көлдердің тартылуы, өсімдіктер мен жануарлардың сиреп немесе құрып кетуі. Адам баласы денсаулығының бұзылуы және жалпы биосфера шегіндегі бұрын-соңды болмаған климаттың өзгеруі құбылыстары үдей түседі. Соңғы жылдары антропокалық факторлардың табиғи ортаға және жалпы биосфераға әсері айқын біліне бастады. Осыған орай адам баласының іс-әрекеті бақылауға алынып, табиғат тепе-теңдігінің бұзылмауына жол бермеу ғаламдық мәселелер деңгейінде қарастырылуда.

4. Осы мәтіндегі термин сөздерді табыңыз, қай салаға қатысты екенін ажыратыңыз.

5. Мәтіндегі ақпарат бойынша сөйлемдерді жалғастырып, ғылыми стильде жазыңыз.

- 1) Химиялық зиянды қосынды заттар ...
- 2) Антропокалық факторлар ...
- 3) Жердің құнарсыздануы ...
- 4) Атмосфера ауасының ластануы ...
- 5) Жануарлардың тіршілік ету ортасы - ...

6. Төмендегі мәтін үзіндісін оқып, ғылыми стильдің жанрын ажыратыңыз, мәтін бойынша ғылыми стильдің өзіндік белгілерін атап шығыңыз.

Адамзат мәдениеті тарихында алфавит пен жазудың маңызы ерекше. Жазу – адамдардың кеңістік пен уақытқа тәуелді болмай, әлеуметтік өмірдің барлық саласында кең түрде қарым-қатынас жасауына мүмкіндік беретін құрал. Әр халықтың рухани, мәдени өсуін, даму деңгейін көрсететін әлеуметтік мәні зор құбылыс ретінде жазу-өткен мен бүгінгіні, бүгін мен келешекті жалғастыратын алтын көпір. Еліміздің бүгінгі жеткен биігіне шығуы жолында жазу мәдениетіміздің де өз үлесін қосқанын жоққа шығармаймыз. Себебі жазу – мәдениеттің ажырамас бір бөлшегі. Ал жазудың өзгертілуі сол халықтың мәдени өміріне, әлеуметтік психологиясына әсер етеді. Халықтың ғасырлар бойы игерген барлық жетістіктері жазу мұрасы арқылы танылады. Бір жазудан екіншісіне көшу халықтың осы рухани байлықтан сусындауынан қосымша қиындық келтіруі мүмкін. Сондықтан алфавит пен жазу мәселесіне әлеуметтік лингвистика тұрғысынан жете назар аударған жөн деп білеміз. Осы орайда, қазақ жазуы тарихында алғашқы түрен салушы, қазақ тіл білімінің атасы Ахмет Байтұрсынұлы есімін құрметпен еске аламыз.

Ғалым басқа тілден енген сөздер тіліміздің табиғатына, айтылу сазына кері әсер ететінін, ана тіліміздегі сөзіміз шұбарланып, әуені бұзылатынын айтып, сондықтан басқа тілдің сөзін өз тіліміздің дыбыстық ерекшелігімен айту керектігін ескерткен еді. Мысалы: орыста «h» дыбысы жоқ, сондықтан оны олар «г» дыбысымен айтатынын білеміз. Сондықтан өз тіліміздің табиғатына назар аударған жөн. Осы орайда ғалым: «Тілі жоғалған халықтың өзі де жоғалады»деп тұжырым жасаған еді.

7. Жоғарыда берілген мәтін бойынша «Қос жазба күнделігін» жазыңыз. Мәтіннен сізге ой салған, сізге ұнаған немесе сіздің ойыңызға қарама-қайшы үзіндіні көшіріп алып, өз ойыңызбен түсіндірме жазыңыз. Түсіндірмеңізбен топта бөлісіңіз.

Үзінділер	Түсіндірмелер

8. Осы сабақ бойынша төмендегі кестеге өз ойыңызды қорытындылап жазыңыз.

Білемін	
Білгім келеді	
Білдім	

9. Төмендегі мақалаларды оқып, стилін ажыратыңыз. Сол стильдің белгілерін мақаладан тауып, баяндаңыз.

АБАЙ ТҮСКЕН ҮЙ

Ұлан-ғайыр қазақ жеріндегі тарамданған күре тамырлы тарихы бар, ежелден халқымызға құтты қоныс болған шұрайлы мекендердің бірі – Қарқаралы. Оның қарағайлы-шыршалы тау-тастары, айдын-шалқар өзен-көлдері, қысқасы, адам жанын баурап алатын әсем табиғаты мен қойнауы толған шежіре-сыр тарихы кімді болсын қызықтырмай-ынтықтырмай қоймайды.

Біз жолымыз түсіп, журналистік сапармен Қарқаралыда екі рет болдық. Табиғатын тамашаладық. Шежірелі өлкенің өткен тарихы мен бүгінгі тыныс-тіршілігіне зейін қойып, зер салдық. Ғасырлардан жеткен жәдігерлер мен тарихи-мәдени ескерткіштерді аралап көріп, осындай тілсіз мұралардың ішіне бүккен өзіндік жұмбақ әлемдеріне шама-шарқымызша барлау жасауға тырыстық. Сондағы бір байқағанымыз, тамыры тереңге жайылған осынау құнарлы мекенде әлі де болса жұмбақ сырлары ашылмай жатқан тарихи ескерткіштер баршылық екен. Сондай жәдігерліктердің бірі - XIX ғасырдағы Қарқаралы округінің аға сұлтаны Құнанбай заманының тілсіз куәгері, сыртына “Мұнда 1850 жылы ұлы ақын Абай Құнанбаев болған” деген айшықты жазуы бар ескерткіш-тақта орнатылған еңселі ағаш үй. Осыдан кейін “Бұл кімнің үйі?” деген заңды сауалдың әркімнің көкейінде тұратыны белгілі. Ол – XIX ғасырда өмір сүрген Халиолла Хамитұлы Бекметовтің үйі. Ал Халиолла Бекметов деген кім, нендей іспен айналысқан? Әңгімеміз көпшілікке түсініктірек болу үшін алдымен осы мәселеге қысқаша тоқталып өтелік.

Ол кісінің тікелей ұрпағы, астанамыз Алматыда тұратын көзі ашық, көкірегі ояу азаматша Жәмила Бекметованың айтуынша, Халиолла Хамитұлы - XIX ғасырда ғұмыр кешкен татар көпесі. Ол сауда-саттық және басқа да әр түрлі кәсіпшілікпен айналысып, мол дәулет жинаған. Әкесі Хамит Яхияұлы ауқатты, төрт әйел алған адам екен. Бәйбішесі (қазақ қызы) Сақыпжамалдан осы Халиолла туады. Ал Халиолланың ағасы Хамидолланың немере қызы Дүльнөз Өтепова былай дейді: “Құнанбай мешітінің салынуына өзінің үлесін қосқан адам – Халиолла бай. Ақыл-кеңес берген және қаржылай көмектескен. Мешіттің жанынан медресе салдырған.

1914 жылы менің әкем Мұхаммед-Асет Халидоллаұлын Бірінші дүниежүзілік соғысқа алып кеткенде, біз бәріміз сол медреседе тұрдық. Ол кезде медреседе сабақ жүрмеді.

Менің әкемнің әкесі Хамидолла Хамитұлы - Халиолланың ағасы. Әжеміз Дәлилә – Берікқара болысындағы қаракесек руының қызы. Құнанбай мен Халиолланың достығының арқасында Бекметовтар қазақтан қыз алып, қыз беріскен. Олардың қыр елімен байланысы ешқашан үзілген емес. Халиолланың ауласы қырдан келген қазақтардың арбаларына толып тұратын.

Халиолла мен Халидолла екеуі кен қазуда көп еңбек сіңірген. Балқаш өңірінде қорғасын, алтын іздеп тапқан. Және сол кенді жердің картасын жасаған.

Бір сөзбен тұжырып айтқанда, Бекметовтер өз еңбегінің, маңдай терлерінің арқасында байыған. Қытай, Үнді, Ресей жұртымен сауда-саттық жасасқан...”

Иә, осындай көнекөз қариялардың айтуынша, Халиолла бай таным-түйсігі мол, ақылды адам болғанға ұқсайды. Ол өзі көзі тірісінде: “Байлық-дәулет ер жігітке бітеді, бірақ соны ұстап тұруға ақыл, салмақ керек!” - деп жиі айтатын көрінеді. Бұның жайдан-жай айтыла салмай, өмір тәжірибесінен туындаған сөз екені анық.

Халиолла Бекметов өзі өмір сүрген кезеңде Қарқаралыдағы белді-беделді адамдардың бірі болған. Ағарту саласы мен дін мәселелеріне де баса назар аударып, мешіт, медресе үйлерін салдырып, осы аймақта кен көздерін ашуға өзінше үлес қосқан. Қаладағы ағаш үйлердің көптеп салынуына да осы кісі себепші болған көрінеді. Сөйтіп, Қарқаралының қай жағынан болсын өсіп-өркендеуіне, көркеюіне шама-шарқынша ықпал еткен. Жазушы А. Брагин өзінің 1980 жылы жарық көрген “Прадеды и правнуки” деген кітабында: “В начале XX века в городе было семьдесят два купца и почетных гражданина. В это число, естетственно, входили действительно богатые торговцы – такие, как Резанцевы, Бекметовы...” - деп жазады.

Х. Бекметов Абайдың әкесі аға сұлтан Құнанбаймен сыйлас болып, жақын араласып тұрған. Құнанбай Қарқаралыдағы мешітті салдырарда оның жобасы мен тұрғызылатын орнына байланысты Халиолла баймен кеңесіп отырған екен. Мұның себебін белгілі ғалым Ақжан Машанов Х. Бекметовтің іс-шаруашылыққа мығым адам болғандығымен сабақтастырады. Бұл да көңілге қонымды жайт. Сондай-ақ, ол мешітті салу құрылысына да қаржылай көмек көрсеткенге ұқсайды. Қарқаралы тұрғындарының айтуынша, ол кезде қалада екі мешіт болыпты. Бірі - Құнанбай салдыртқан ағаш мешіт, оны жұрт қазақ мешіті деп атапты. Ал екіншісі - кейінірек қызыл кірпіштен салынған татар мешіті.

Халиолла бай 1910 жылы Санкт-Петербургте салынып, іске қосылған мұсылмандар мешітіне де қаржылай жәрдемдескен көрінеді. Сол мешіт әлі бар екен. Ол туралы А. Машанов: “Мен Санкт-Петербургке барғанда, ондағы мұсылман мешітінің қызметшісі “Осы мешітті салдырғанда Қарқаралының көпесі Х. Бекметов қаржылай көп көмек көрсетті” деп айтты”, - дейді.

Халиолла Хамитұлы өте ақылды және қайырымды адам болған екен. Кедейлер мен жоқ-жітік, жетім-жесірлерге жәрдем беріп, қарайласып тұрған. Қайырымдылық іс-әрекеттерімен елдің көңілінен шығып, алғысқа бөленген. Сол себепті де жергілікті халық Х. Бекметовті қаланың бітімші биі етіп сайлаған. Бұл қызметте де ол әділдігімен халық көңілінен шыға білген. Әр түрлі дау-шарларды, ұсақ қылмыстарды әділ шешіп отырған. Сонымен бірге ол Қоянды жәрмеңкелік комитетінің мүшесі әрі Қарқаралыда манфактуралық дүкені, дирмені болған.

Халиолла байдың Латифа, Хадиша, Фатима, Ғайни деген төрт әйелі болған. Төртінші тоқалын – Ғайни Шоңбайқызын Құнанбай алып беріпті. Кейіннен Ғайнике аталып кеткен ол кісінің руы тобықты, Құнанбайдың жақын қарындасы болса керек. Сол себептен де аға сұлтан Қарқаралыға барған сапарларында осы Халиолла байдың үйіне ат басын тірейді екен. Халиолла байдың келіні Бибінұр Қасымқызының айтуы бойынша, Ғайни Шоңбайқызы қайратты, ақылына көркі сай, ұзын бойлы, ақсары жүзді кісі болыпты.

Халиолла Бекметовтің алғашқы екі әйелінен ұрпақ жоқ. Үшінші әйелі Фатимадан - Мәсхуд, Мәжит, Гүльбахар (қазақтан шыққан тұңғыш право магистрі Жақып Ақпаевтың әйелі) есімді екі ұл, бір қыз; Ғайни Шоңбайқызынан - Хакімжан, Жақыпбек, Махмұт, Мұхаммед-Мұхтар, Мұғин, Мұхсен, Рабиға, Гүльнахар есімді алты ұл, екі қызы бар. Бұлардан тараған ұрпақтар да біршама. Сондай-ақ, олардың ішінен Омбыдағы почта-телеграф ведомствасында білімді шенеунік болған, 1905 жылғы төңкеріске белсене қатысқан революционер Мұхаммед-Мақсұт және Омбы кадет корпусын бітіріп, штабс-капитан лауазымында қызмет істеген Абдулғазиз Бекметовтер сияқты өз кезеңінің белді-белгілі адамдары шыққан.

Халиолла байдың туған және өлген жылдары туралы Ж. Бекметова былайша әңгімелейді: “Халиолла Бекметов 1833 жылы туған. Ал осы күнге дейін біздің үйде сақталған, 1901 жылы жарық көрген Құранның ішінде мынандай жазу бар: “1905. 6 майда, жұма күні сағат 12. Халиолла Хамитоғлы Бекметов офат. Жаны жәннатта болсын! Амин”.

Сонымен, Халиолла байдың мүрдесі Қарқаралыдағы зиратқа қойылыпты. Жалпы Бекметовтер әулетінің бейіттері бірыңғай орналасқан көрінеді.

Ал енді әңгімеміздің түп қазығына айналып отырған ұлы Абай болған Х. Бекметовтің үйіне келетін болсақ, ол бірнеше жыл арнайы кептірілген үлкен-үлкен ағаш бөренелерден қиюластырылып салынған. Бір атап айтатын нәрсе, үйді салу барысында шеге атаулы пайдаланылмаған. Кейіннен бұл үйді жергілікті тұрғындар “Көк үй” атап кетеді. Бұл туралы Жәмила Бекметова былайша сыр шертеді: “Халиолла байдың алғашқы үш әйелінің бөлек-бөлек үйлері болған. Ал “Көк үйде” бабамыз тоқалы Ғайникемен, одан туған балаларымен бірге тұрған. Бұл үй Халиолла бабамыздың барлық бала-шағасына пана болған. 1922 жылы Жәкып мырза Ақпаевты Алаш өкіметінің мүшесі болғаны үшін абақтыға қамағанда өз қаражатына салған үйін өкімет заңсыз тартып алып, бала-шағасын далада қалдырған. Баспанасыз қалған Ж. Ақпаевтың жанұясы осы “Көк үйді” паналаған.

«Көк үйдің» алдында қонақ қабылдайтын арнайы жай болған екен. Қорасы кең әрі астына үлкен тастар төселінген. Ал аулада үлкен үш қора орналасқан. Біріншісінде қонақтардың көлігі, екіншісінде малдың жем-шөбі, үшіншісінде сауын сиырлардың жайы мен қасапхана болған. Білетіндер Халиолла бабаның қора-жайы қандай үлкен болса, дастарханы да сондай мол, ел-жұртқа сыйлы болғанын айтады.

Аға сұлтан Құнанбайдың тасы өрге домалап, дәурені тасып тұрған кезінде Қарақаралыға келіп-кетіп жүргені тарихтан белгілі. Ол өзінің келетінін күні бұрын кісі жіберіп білдіретін болған. “Көк үйдің” алдындағы қонақ қабылдайтын үйде, Құнанбай келеді деген хабар жетісімен-ақ, бірнеше күн дайындық жұмыстары жүргізіліп, жуылып-шайылып, іші-сырты мұнтаздай тазаланып, мал сойылатын болған.

Үйдің сыртына қойылған ескерткіш-тақтадағы дерекке сенетін болсақ, Абай бұнда алғаш рет 1850 жылы болған. Өкінішке орай, қанша сұрастырғанымызбен, бұл деректің кімнен және қайдан алынғанын біле алмадық. Қалай дегенмен де, бұл ойдан құралған дерек емес екені белгілі. Абайдың 1845 жылы дүниеге келгені әмбеге аян. Яғни, 1850 жылы - 5 жастағы қызыққұмар бала. Дәл осы кезде, дәлірек айтсақ, 1849-1852 жылдар аралығында Құнанбай аға сұлтан қызметінде болады. Былайша айтқанда, Қарқаралы округінің билеушісі, дуанбасы. Сондықтан да Құнанбай ірілі-ұсақты іс-шаруалармен Қарқаралыда жиі болып тұрған. Оның үстіне қаладағы Құнанбай салдырған мешіттің құрылысы 1850 жылдың қаңтарынан бастап қолға алына бастағанын есепке алатын болсақ, 5 жастағы бала Абайдың әкесімен бірге Қарқаралыға еріп келуі шындыққа бір табан жанасатын секілді. Ал кемеңгер жазушы Мұхтар Әуезовтің “Абай жолы” роман-эпопеясындағы деректер бойынша, алғашқыда жер дауынан басталып, бірте-бірте үлкен дау-шарға айналған ағайын араздығынан соң жігітек елінің азулы байы Бөжей өзін нөкерлерімен баса-көктеп келіп, соққыға жықтырған Құнанбайдың үстінен арыз айта Қарқаралыға барады. Бұл суыт хабар құлағына тиісімен Құнанбай да шұғыл түрде жиналып, жолға шығады. Міне, осы сапарда онымен бірге Абай да еріп барады. Ұлы Мұхтар Әуезов осы жайттарды суреттей келіп, мынадай деректі көлденең тартады: “Абай әкесімен бірге Қарқаралыда тұрғалы көп күндер болды. Қазірде қыс әбден түсіп, қар бекіп алған-ды.

Құнанбай кішкене қаланың тап ортасындағы көк шатырлы, үлкен ағаш үйді жатақ еткен. Қазағуар, қонақшыл татар саудагерінің үйі...” Кемеңгер жазушының мегзеп отырғаны да біз сөз етіп отырған татар саудагері Халиолла Бекметовтің “Көк үйі” екені айдан анық.

Абай бұл жолы Қарқаралыда айға жуық уақыт болады. Осы сапарында ол Қарқаралыны емін-еркін аралап, қаланың небір жақсы-жайсаңдарын көзімен көреді. Ақыры қаланың атақты байы Алшынбайдың араласуымен Құнанбай мен Бөжей бір бәтуаға тоқтасып, мәмілелесіп, татуласып-табысып қайтады. Дәл осы жолы Абай атақты Шөже мен Балта ақындарды алғаш көріп, өлең-сөздерін естиді. Өз әкесі салдыртқан мешіттің

ашылуына куә болады. Әрине, роман-эпопеяда суреттелетін осы оқиғалардың шынайы өмірде дәл осылай өрбуі екіұштылау дүние. Өйткені “Абай жолы” ғылыми-зерттеу еңбек емес, әдеби шығарма да, роман-эпопеядағы Абай - қалай дегенмен де көркем образ. Сондықтан онда суреттелген оқиғалардың кейбір мезеттері жазушының ой-қиялының жемісі екендігі ақиқат. Бірақ, өмір шындығы мен көркем шығармадағы баяндалатын оқиғалардың уақыт жағынан біршама алшақтығы болғанымен, бала Абайдың Қарқаралыға алғаш рет әкесі Құнанбаймен еріп келіп, татар саудагері Халиолла Бекметовтің үйін тұрақ еткені - тарихи шындық. Бізге керегі де осы дерек. Тағы бір атап айтатын нәрсе, біздіңше, Абай алғаш рет Қарқаралыға әкесімен еріп роман-эпопеяда суреттелетініндей ес жиып, етек жинаған 15-16 жасар бозбала шағында емес, әрі кетсе 7-8 жасар бала кезінде барған. Өйткені Абай 8 жасқа толар-толмаста Құнанбай аға сұлтандықтан түскен. Сондай-ақ, ол салдыртқан мешіттің құрылысы 1850 жылы басталып, 1952 жылы салынып біткен. Дәл сол кезде Абай 7 жаста. Елді елең еткізер бұндай елеулі оқиғаға дана Құнанбай болашағынан зор үміт күткен баласы Абайды ертіп баруы, қай жағынан алып қарасаңыз да, қисынды нәрсе сияқты. Бұны Мұхтар Әуезов білмеді дейсіз бе, білді. Бірақ сол кездегі тарихи оқиғалардың желісін үзбей, сабақтастыра баяндау үшін Абайдың жасын сәл ұлғайтып суреттеу қажет болуы мүмкін. Бұны жазушының қателігі емес, қайта қиыннан қиыстырып жол тапқан шеберлігі деп ұққан жөн.

Бұл Абайдың Қарқаралыға барған алғашқы сапары болғанымен, соңғысы болмағаны анық. Ол бұдан кейін де қалаға талай келіп-кетіп жүрген. Ақынның сүйікті анасы Ұлжан қаракесек руының қызы болса, алған жары Ділді әріде Қаздауысты Қазыбек, беріде Тіленші бидің ұрпағы Алшынбайдың нәсілі екені белгілі. Бұл жайдың да болашақ ұлы ақынның қызығы мол қалаға келіп-кетіп жүруіне өзінше ықпал еткендігі ақиқат. Сонымен бірге Абай Қарқаралыны бала кезінен өте жақсы көрген екен.

Ақжан Машанов ақсақалдың айтуынша, Абай әр келген сайын біз сөз етіп отырған Халиолла байдың “Көк үйіне” ат басын тіреп, қадірлі қонақ ретінде қабылданған. Жиһаз-жабдығы мол, бай кітапханасы бар осынау еңселі ағаш үйде демалып жатып, өлең жазған. Абайды Қарқаралы жастары қошеметтеп қарсы алып, оның келуін үлкен өлең-жырдың мерекесіне айналдыратын болған. Оны Бекметовтер әулеті мен қаланың белді-белді азаматтары кезек-кезек қонаққа шақырып, құрмет көрсеткен. Ол сонымен бірге қансонарда аңға шығып, құс салып, тазы қосып, түлкі аулаған.

Абай Қарқаралыға келген әр сапарында тек Халиолла Бекметовтің үйіне ғана емес, қаланың басқа да белді азаматтарының үйіне түстенген. Тек біздің негізгі сөз етіп отырғанымыз сыртына Абайдың болғандығын паш ететін ескерткіш-тақта орнатылған Халиолла байдың “Көк үйі” болғандықтан, оларға тоқталғанымыз жоқ.

Халиолла бай қайтыс болғаннан кейін бұл үй оның кенже ұлы Мұхаммед-Мұхсеннің еншісіне тиген. 1925 жылғы аласапыран кезеңде оған үкіметтің көзі түсіп, ақыры ешбір соттың шешімінсіз тартып алып, бір үйлі жанды қуып шығады. Ол кезде Халиолла байдың әйелі Ғайнике Шоңбайқызы тірі екен. Қарт ана қатты кейіген көрінеді. Әрине, ол түсінікті жайт. Бүкіл саналы ғұмыры мен балаларының жастық шағы өткен осынау құтты шаңырақты тастап шығу көрер жарығы аз қалған ақ басты анаға оңай болды дейсіз бе?!

Бір жарым ғасырлық тарихы бар “Көк үй” одан кейін талай бастықтың отбасына жайлы мекен-жай болды. Кейіннен онда бірнеше мемлекеттік мекемелер орналасыпты. Қазіргі таңда тарихи ескерткіш ретінде қамқорлыққа алынған.

Мен Қарқаралыға алғаш барғанымда Х. Бекметовтің үйі балабақша еді, ал келесі бір жол түскенде есігінде қара құлып тұр екен. Үй әбден тозған. Сұрастырып көріп едім, қайта қалпына келтіріп, жөндеу жұмыстарын жүргізу үшін жауып қойған екен. Естуімше, қазіргі кезде музыка мектебіне басы бүтін күтімге беріліп, жөндеп-өңдеу жұмыстары жүргізіліп жатқанға ұқсайды. Бұл - көңілге қуаныш ұялататын игілікті іс. Өйткені ол үй тарихи һәм мәдени ескерткіш екендігімен құнды. Әрі тарихымыздың бір белесінің куәсі ретінде көздің қарашығындай сақтайтын мәдени құндылық. Сондай-ақ, ұлы Абайдың өмірі мен шығармашылығына иненің жасуындай болса да қатысы бар әрбір тарихи орын аса қасиетті

саналуға тиіс. Барлық өркениетті елдерде ұлыларын ардақ тұтар игі дәстүр осылай қалыптасқан.

Думан РАМАЗАН
1995 жыл

ҚОҢЫРӘУЛИЕ

Кең-байтақ қазақ жері көненің көздеріндей тарихи және мәдени ескерткіштерге өте бай. Зерттеуші мамандардың айтуына қарағанда, олардың Қазақстан территориясындағы жалпы саны 25 мыңға жуықтап қалады екен. Бұл мұрағаттардың қай-қайсысы болмасын халқымыздың ерте кездегі тыныс-тіршілігі мен бастарынан өткерген тарихи кезеңдерінен елес беріп, сыр тарқатады. Өкінішке орай, осы асыл мұраларымызды есепке алу, қорғау, қалпына келтіру жұмыстарына әлі күнге дейін жете көңіл бөлінбей келеді.

Мемлекет қамқорлығына алуға әбден лайық осындай тарихи ескерткіштердің бірі – Семей облысы Абай ауданындағы «Қызылту» кеңшарының территориясында орналасқан Қоңырәулие үңгірі.

Бір ауыл ел емін-еркін сыйып кететін осы алып үңгір туралы ауыл ақсақалдары неше түрлі аңыз-әңгімелер шертіп, ішіндегі көздің жасындай мөлдіреп ағып жатқан суына дейін ауруға ем, бойға қуат беретінін айтып отырушы еді. Тіпті үңгірдегі тастан қашалып жасалған бойжеткен қыздың мүсінін де жоңғар шапқыншылығы кезіндегі оқиғалармен байланыстырып, алуан-алуан шежірелер тарқататын. Оның бәрін тізбелеп жатпай-ақ, үңгірдің тарихи орын екенін бұлтартпас айғақтармен дәлелдейтін Қытай Халық Республикасында тұратын зерттеушілер Зейнолла Сәнік пен Бейсенғали Садыханның «Қаракерей Қабанбай» атты кітаптарындағы (Бұл еңбек 1989 жылы Шыңжаң халық баспасынан, 1991 жылы «Жазушы» баспасынан басылып шыққан) «Қабанбайдың Дарабоз атанып, хан ұранына айналуы» деген мақаладағы нақты деректерге жүгінелік. Мақаланың қысқаша мазмұны төмендегідей.

Жоңғардың ханы Доржы бастаған қалың қол ел шетіне ілінгенін естіген Абылай хан Қабанбай бастаған батырларын шақыртып алдырып, ел мен жерін жатжерлік шапқыншылардан азат ету үшін қарсы аттанады. Шапқыншылар Шыңғыстаудың сыртындағы Шаған өзенінің бойына келгенде екі жақ кездесіп, жеті тәулікке ұласқан қанды шайқас болады. Жоңғарлар Қоңырәулие тауының өңіріне бекініп алып, қазақтарды ауыр шығынға ұшыратады... Дегенмен, осы шайқаста Қабанбай батыр жаудың шебін бұзып, қамалын қиратып, жоңғардың «Қырғи» атанған батыры Арқауылды жекпе-жекте өлтіргені үшін «Дарабоз» атанып, хан ұранына айналған екен.

Енді көпшілікке нанымдырақ болу үшін мақаланың аяқ жағынан қысқаша үзінді келтірейік: «Қоңырәулие соғысы жеңіспен аяқталған соң, бекініс-үңгірдің ішіндегі мал-мүлік жиып алынады. Үңгірді барып көргенде іші кең әрі қараңғы, алаулы шамсыз жүруге болмайтын орын екен. Ішінде недәуір көлемді көлшік бар екен. Осыдан суаттанып, айналасына ор қазып, тас қалап, бекініс жасаған жауды қазақ жасақтары азықтан бес тәулік тарықтырып, қалған мыңнан астам адамын қолға түсіріпті. Бұлардың қару-жарағы мен көлігін олжалап, өздеріне тас құшақтатып, қазаққа екінші қарсы тұрмаймын дегізіп ант ішкізіп, өздерін шекарадан өткізіп салыпты. Өйткені, бұрынғылардың айтуына қарағанда, моңғолдарда қолды болып, қайта барған тұтқынды екінші рет әскерлікке алмайтын салт бар екен.

Қоңырәулие бекінісін алу жолында қаза тапқан әр жүздің адамдарын, яғни арғын, найман, керей руларының адамдарын дара-дара, бөлек жерлеп, өліктердің басына ескерткіш-құлыптас орнатып, ол тастарға найманның шөміш таңбасын, арғынның көз таңбасын, керейдің ашамай таңбасын айырым-айырым ойып орнатыпты. Мұны Маусымбай шежіре: «Өз көзіммен көріп, аруақтарға құран оқыдым», - деуші еді" (З. Сәнік, Б. Садыхан. «Қаракерей Қабанбай». - Алматы, «Жазушы» баспасы. 1991. - 140-бет). Бұл зират-қорымдар әлі күнге дейін сақтаулы.

Ал осы тарихи мән-маңызы жағынан ерекше ғажайып табиғат туындысының қазіргі күйі адамның аяныш сезімін оятады. Сексенінші жылдардың басында осы тарихи орынды

зерттейміз деген желеумен экспедициялар келген болатын. Белгілі жазушы Тұрсын Жұртбаевтың айтуына қарағанда, олар қыздың мүсіні жатқан жерді жарылғыш заттармен қопарып, алтын іздеген көрінеді (Ел аузындағы аңыздардың бірінде осы жерге қалмақтың бір байы алтын тығып кеткені туралы айтылушы еді. «Ел құлағы елу» деген, соны құлақтары шалған болу керек). Олардың алтынды тапқан-таппағандарын бір құдайдың өзі білер. Ал экспедиция мүшелерінің көнеден жеткен баға жетпес тарихи орынды жарылғыш заттармен қопарып, бүлдіріп кеткендері анық еді. Осыдан бір жыл бұрын барған сапарымызда үңгірдегі тастан қашалып жасалған ғажап өнер туындысы – бойжеткен қыздың мүсінін де бір күн іздеп таба алмадық. Тегі, оны да қанжығаларына байлап кетсе керек. Міне, осыдан-ақ Кеңес өкіметі кезінде ата-баба мұрасына деген көзқарастың қандай дәрежеде болғанын анық байқауға болады. Қайран сол ата-бабаларымыз халқымыздың табиғатына тән «Қолда барда алтынның қадірі жоқ» деген нақылды қалай тауып айтқан?! Егер жас ұрпақты елін, жерін сүюге тәрбиелеуде зор рөл атқаратын бұндай мәдени һәм тарихи ескерткіштер басқа елдің еншісіне тисе, сөз жоқ, мемлекет қамқорлығына алып, сол халықтың мақтан тұтар киелі орнына айналдырып қояр еді. Мәселен, Венгрияда 2500-ден астам жер асты үңгірлері бар екен. Олардың бәрі мемлекеттің қамқорлығына алынып, шетелдік туристер аралап, қызықтайтын мәдени орынға айналған. Тіпті кейбір үңгірлер емдік қасиеттерімен де ерекшеленетін көрінеді. Зерттеуші ғалымдардың айтуына қарағанда, олардағы шағын климат тыныс жолдары мен өкпені емдеуге оңды ықпал етсе, енді бірінің ауасы аллергияға, демікпеге қарсы пайдаланылады екен. Қоңырәулие үңгірін де осындай шетелдік қонақтар тамашалайтын мәдени орынға айналдырса, қазекемнің тақиясына тарлық қылмас еді ғой.

Қазақ жеріндегі тарихи және мәдени ескерткіштерді қиратып, бүлдіру ісінің кең көлемде белең алуына негізгі себеп – өткенге топырақ шашқызу арқылы тарихи жадты ұмыттыруға тырысқан Ресей империясының орыстандыру саясаты. Қандай империя болмасын өзінің отарлау саясатын қол астындағы бодан халықтың тарихи мұраларын құртудан бастайды. Өйткені, күретамыры қиылған адамның өмірі сияқты, тарихын ұмытқан халық та жер бетінде ұзақ жасай алмайды. Ресей империясының көкейін тескен негізгі мәселе де қазақ халқын ұлт ретінде жойып жіберіп, оның заңды иеліктеріне өздері қожалық ету еді. Осы мақсатпен сонау Қожа Ахмет Иасауи кесенесін зеңбірекпен атқылаған патша сілімтігі Черняевтан басталған тарихи және мәдени мұраларды құртып-жою ісі Кеңес өкіметі кезінде де өз жалғасын тауып отырды. Кезінде мәдениет пен ғылымның ошағы болған Түркістан, Сайрам, Тараз секілді әлемге әйгілі қалалардан қалған жұрнақтарды жермен-жексен етіп, Қожа Ахмет Иасауи кесенесіне арулап жерленген ардақты бабаларымызға қойылған құлыптастарды да үстем тап өкілдері деген сылтаумен қопартып тастап, сүйектерін трактордың темір табанымен таптатқандары да ешкімге жасырын емес. Сөйтіп, «Өлі разы болмай тірі байымайды» дейтін халқымыздың жігерін құм қылып, намысын аяққа таптады.

Құдайға шүкір, қазір заман өзгерді. Халқымыздың ғасырлар бойы аңсаған арманы орындалып, бодандықтан бостандыққа, тәуелділіктен тәуелсіздікке қолымыз жетті. Өшкеніміз жанып, жоғалтқанымызды қайта тауып жатырмыз. Ендігі жерде ту-талапайға түскен тарихи және мәдени мұраларымызды қорғау мен қалпына келтіру мәселелеріне де жете көңіл бөліп, оларды шежіресімен қоса келешек ұрпақтың игілігіне айналдыру басты міндет болуға тиісті.

Лайым солай болғай деп тілейміз!

Думан РАМАЗАН

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әлкебаева Д. Қазақ тілінің прагмастилистикасы. – Алматы, 2007. - 243 б.
2. Оспан Е. Академиялық жазылым негіздері. – Алматы, 2020. - 335 б.
3. «Егемен Қазақстан» газеті.
4. Emle.kz. сайты.

